

Манько Д. Г., ОНЮА

МОДЕЛЬ ТА ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ

Этимологическое исследование таких понятий, как разрешение, узаконение, признание, подтверждение, предоставляет возможность раскрыть сущность понятия легализации, установить ее модель и юридическую конструкцию. Это несет в себе важный методологический и теоретический аспект, так как предотвращает возникновение коллизий в понимании легализации.

Etymologic research of such concepts as: permission, legitimation, confession, confirmation, gives possibility to expose essence of concept of legalization, set its model and legal construction. It has important methodological and theoretical aspect.

Вивчення юридичної конструкції легалізації носить важливий методологічний і практичний характер, бо дозволяє уникнути виникнення колізій у розумінні легалізації представниками різних галузей права.

Розробляючи і впроваджуючи якісні механізми юридичної техніки, варто враховувати, що одним із специфічних методів пізнання права є використання юридичних конструкцій. Юридичні конструкції виступають засобом побудови нормативного матеріалу, його тлумачення. У цьому зв'язку юридичні конструкції можливо класифікувати на теоретичні – як метод пізнання права і нормативні – як засіб побудови нормативного матеріалу.

П. М. Рабинович у своїй статті “Юридична техніка законотворчості в Україні: загальні проблеми” обґрунтував загальні тенденції розвитку законодавства і його юридико-технічний рівень, указавши, що утілення вимог юридичної техніки в законотворчу практику в Україні є необхідною складовою побудови і функціонування ефективної законодавчої бази держави [10, с. 136-142].

Термін “юридична конструкція” часто уживане поняття в юридичній літературі і практиці, однак це зовсім не однозначне тлумачення. У сучасний період під юридичною конструкцією найчастіше розуміють частину юридичної техніки, деяку своєрідну побудову прав, обов'язків і відповідальності, їх “типові схеми”, якими наділяється правовий матеріал [1, с. 49].

У контексті даної статті пропонується використовувати термін “юридична конструкція” в широкому розумінні, при якому вона

розглядається з позицій і методів пізнання права і побудови нормативного матеріалу. Теоретичним обґрунтуванням подібного підходу є дослідження, яке здійснив А. Ф. Черданцев ще в сімдесятих роках уже минулого століття. Однак, незважаючи на це, подібний напрям не утратив своєї актуальності й у наші дні [9, с. 19]. Більш того, за допомогою використання широкого підходу при тлумаченні поняття юридичної конструкції стає можливим максимально повно і якісно установити сутність досліджуваного поняття.

З'ясування природи юридичних конструкцій належить до сфери нормотворчої і правозастосовної діяльності.

Особливістю побудови юридичних конструкцій є можливість використання методу моделювання, за допомогою якого вибудовується юридична конструкція, що імітує складний структурний стан урегульованих правом суспільних відносин, юридичних фактів чи їхніх елементів.

Наступним методом побудови юридичної конструкції є метод абстрагування. Абстрагування вимагає відволікань від різноманіття видів і властивостей суспільних відносин, їх зв'язків з іншими соціальними факторами. Використовуючи метод абстракції в юридичній конструкції, знаходять висвітлення лише ті сторони, елементи і властивості суспільних відносин, що урегульовані правом [12, с. 12-19].

Юридична конструкція охоплює права й обов'язки суб'єктів, їхні дії, психічне ставлення до дій. Як і суб'єкти, вони розглядаються як самостійні елементи правових конструкцій. Використання спрощеної моделі юридичної конструкції сприяє детальному вивченню реальних правовідносин. Зв'язок змодельованої юридичної конструкції з її елементами має характер відповідності, аналогії, тобто подібності на рівні істотних ознак урегульованих правом власних відносин [5, с. 166].

Це положення не виключає того, що поряд з конструкціями загального характеру можуть створюватися і відносно більш конкретні конструкції. У цьому розумінні можна говорити про легалізацію як про конкретну юридичну конструкцію з властивими їй елементами.

Елементи дозволяють розкрити сутність самого поняття "легалізація", побудувати її модель, юридичну конструкцію. Іншими словами, формулюється не просте поняття легалізації, а шляхом аналізу виокремлюються ідеальні структурні складові частини (елементи) і з них конструюється ідеальна модель (юридична конструкція).

Легалізація – це не просто поняття, а модель, що відображає складний структурний стан. Відношення між легалізацією та її складом є відношення між явищем і його ідеальною моделлю. Ґрунтуючись на проведених раніше дослідженнях, під легалізацією варто розуміти конкретну правову процедуру, що її здійснює уповноважений суб'єкт з питань визнання, дозволу, підтвердження, узаконення певних суб'єктів, об'єктів, дій в інтересах зацікавлених осіб [7, с. 57].

Дотепер у правовій науці не були розроблені ні наукова доктрина, тобто навчання про легалізацію, ані її концепція – як головна ідея легалізації, ані конкретна програма дій з розробки питань легалізації.

Уперше термін “легалізація” був використаний в українському законодавстві у зв'язку з відмиванням злочинних грошей. У правовій науці було недостатньо розроблене загальне вчення про легалізацію. Спочатку пояснення побудови легалізації носило певною мірою гіпотетичний характер. Але в міру накопичення й уточнення знань про легалізацію нарешті стає можливим створити загальну модель (конструкцію) легалізації, що дозволить пояснити побудову і сутність як материнського поняття легалізації, так і всіх її видів. Модель легалізації може бути засобом до інтерпретації всіх видів легалізації. Теоретичне допущення, що легалізація як система, що складається з певних елементів, уявляється у вигляді юридичної конструкції, дає можливість її подальшого дослідження з ґносеологічних позицій.

Юридичній конструкції притаманні багато функцій, виконуваних ідеальними моделями. Так, нею можна оперувати в уявному експерименті з метою формування, обґрунтування теоретичних висновків. Що стосується інтерпретаторської функції юридичних конструкцій як моделей, то у філософській літературі цю функцію слід розуміти по-різному. Одні автори трактують її вузько. Наприклад, Б. С. Грязнов пише, що “настійна потреба модельної інтерпретації наукових теорій виникає в тому разі, коли мова, використовувана науковою теорією, формалізована. Модель виконує функцію інтерпретації, якщо вона будується з метою осмислення формального апарата теорії, визначення сфери його значення”. Якщо погодитися з цією точкою зору, то треба визнати, що юридичні конструкції можуть певною мірою виконувати інтерпретаторську функцію в разі формалізації мови права [2, с. 113].

Інші автори розуміють інтерпретаторську функцію моделей у більш широкому розумінні. Так, на думку В. А. Штоффа, модель-

ною інтерпретацією охоплюються і ті випадки, коли за допомогою моделей дається тлумачення, пояснення явищ, що спостерігаються, коли модель є демонстрацією деякої структури. “У таких випадках пояснення полягає в розкритті можливого чи дійсного механізму складного явища, його внутрішньої динамічної і статистичної структури. Модель служить інтерпретацією фактів, що спостерігаються, у тім розумінні, що становить уявну побудову системи, яка відтворює структуру чи механізм досліджуваного, але невідомого ще явища за аналогією із структурою чи механізмом відомих явищ, для яких теорія існує і досить добре розроблена” [4, с. 44].

Важлива роль належить юридичним конструкціям і в процесі нормотворчості. Вони виступають тут як засіб побудови нормативного матеріалу, тобто засобу юридичної техніки. Юридичні конструкції додають нормам права логічну стрункість, обумовлюють послідовність їх викладу, визначають зв'язок між нормами права, сприяють повному, безпрогалиному, чіткому врегулюванню тих чи інших суспільних відносин (чи їхніх елементів).

Використання юридичної конструкції націлює суб'єкта нормотворчості на те, щоб з достатньою повнотою регламентувати всі її елементи. Уявляється, що зазначений суб'єкт повинний мислити не тільки нормативно, але і спираючись на юридичні конструкції. Точніше, у процесі нормотворчості спочатку осмислюються юридичні конструкції як більш відвернені, абстрактні образи побудови нормативного матеріалу, а потім уже – норми права, що мають у порівнянні з конструкціями більш конкретний, прикладний характер. Інакше кажучи, юридична конструкція первинна, а прийнята на її основі норма вторинна [8, с. 368].

Наприклад, така юридичної конструкція, як легалізація. Фактично, легалізація містить у собі дії, зв'язані з визнанням, узаконенням, дозволом, підтвердженням певних суб'єктів, об'єктів, дій. Дані дії здійснює в конкретному, регламентованому порядку особливий уповноважений суб'єкт. Ключовою метою даної діяльності є реалізація індивідуальних, групових і суспільних інтересів у сфері переведення будь-кого/чого на відповідне закону становище. І саме в цьому виявляється сутність легалізації. Лише після з'ясування законодавцем абстрактного образу побудови легалізації, її юридичної конструкції повинне здійснюватися фактичне нормативне закріплення її видів у конкретних нормах. Слід зазначити, що види легалізації найчастіше фіксуються в сукупності норм.

При розгляді легалізації досить чітко проглядається наявність узагальненої сукупності дій і певної логічної системи їх побудови. Це пояснюється багатогранністю властивостей легалізації.

Легалізація поєднує в собі сукупність явищ, зв'язаних завдяки подібним якостям у логічну систему. Якість системності легалізації відображається в її структурі, що визначена на основі її принципів і ознак.

Вивчення легалізації передбачає послідовне з'ясування сутності її основних елементів, напрямів, взаємозв'язків між ними. Використання системного підходу дає можливість з'ясування і визначення місця легалізації серед понять, досліджуваних теорією держави і права. Із загальнотеоретичних позицій легалізація розглядається як послідовне виконання правової процедури, здійснюване уповноваженим органам, з метою досягнення визнання й узаконення певних об'єктів. Зведення їх на відповідне закону становище.

Використовуючи наукове поняття "юридична конструкція" як засіб пізнання правової природи легалізації, можна логічно установити, що сутність легалізації виявляється через розробку її правової конструкції – системи взаємопогоджуваних елементів. У цьому розумінні структурні елементи легалізації можна розглядати як поняття права, а саме як компоненти правової системи й особливого роду інструментів правового регулювання. У подібному ракурсі легалізація набуває соціально-інструментальної цінності, підтверджуючи тим самим юридично-практичну значимість своїх структурних елементів.

Отже, на науково-теоретичному рівні елементами, що складають юридичну конструкцію легалізації, є: дозвіл, підтвердження, визнання, узаконення. За допомогою аналізу етимології зазначених елементів стане можливо визначити сутність легалізації.

Визнання – міжнародний, дипломатичний акт, яким існуючі держави заявляють про визнання нової держави чи нового уряду. Основні форми: визнання де-юре і визнання де-факто [3, с. 358].

Визнати – визнання (дія за дієсловом «визнати – визнавати»), визнання будь-чиєї правоти. Визнання доводів правильними. Визнання де-факто, де-юре [11, с. 369].

Узаконити – надати будь-чому законної сили, ввести, утвердити на законній підставі. Узаконити відносини, що ввійшли у побут. Узаконити фактичний шлюб [11, с. 420].

Дозволити, дозволю, дозволиш, докон. (до «дозволяти») – дозволити будь-що чи дозволити будь-що зробити, надати право на будь-що. Дати дозвіл на будь-що [11, с. 400].

Підтвердити – підтверджу, підтверджуєш, докон. (до «підтверджувати»). 1. Визнати правильність насамперед зробленої заяви, сказаних слів. Підтвердити наказ. 2. Засвідчити, повідомити про правильність, наявність, здійснення будь-чого [11, с. 370].

Дозвіл, підтвердження, визнання, узаконення тісно пов'язані із самою етимологією слова «легалізація» – «приведення у відповідність до закону», тобто дії, за допомогою яких або відновлюється, або встановлюється, або підтверджується законність чи відповідність до правил поведінки, встановлених у суспільстві. У цьому зв'язку цікавим бачиться сам момент виявлення властивостей, бо найчастіше вони асоціюються з деяким первісним, єдиним, неділеним субстратом, однак стосовно легалізації це виглядає інакше. Тут на науково-теоретичному рівні основою побудови системи є прямий і зворотний взаємозв'язок чотирьох зазначених елементів легалізації.

Трохи інакше подана ситуація на конкретно-практичному рівні. Тут перерахованим елементам надається нормативне оформлення, закріплення в чинному законодавстві. На цьому рівні наукові визначення «перетворюються» на правові розпорядження, покликані врегулювати суспільні відносини. До них належать:

Підтвердження дійсності документів і підписів, печаток, штампів, які їх скріплюють, як найважливіший вид легалізаційної діяльності, становить собою діяльність правомочних органів публічної влади держави, спрямована на встановлення, свідкування, підтвердження дійсності наявних на документах печаток і підписів компетентних посадових осіб і відповідності до вимог закону країни їх походження.

Дозвіл на заняття певним видом діяльності, як вид легалізаційної діяльності, становить собою документально оформлений дозвіл на виконання певних дій. Суб'єктами при даному виді легалізаційної діяльності можуть бути особи як наділені державно-владними повноваженнями, так і інші уповноважені особи.

Визнання державної влади, як вид легалізаційної діяльності, становить собою формально-юридичне закріплення державної влади, що виражається в допущенні того чи іншого явища, інституту, державної дії правом.

Узаконення коштів і іншого майна, як вид легалізаційної діяльності, становить собою введення державою в законний обіг коштів і іншого майна, що перебувають поза офіційною економікою [6, с. 117].

За своєю сутністю види легалізаційної діяльності, що закріплюються в праві, установлюють порядок і процедури реалізації інтересів зацікавленої особи. У даному зв'язку на перше місце тут виходить інтерес особи (як фізичної, так і юридичної). Причому цей інтерес виявляється в конкретних діях і очікуваних наслідках. Отже, можна дійти висновку, що вихідною характеристикою легалізації на конкретно-практичному рівні є інтерес особи в дозволі, доданні юридичної чинності, визнанні й узаконенні.

Хоча структурні елементи легалізації розрізняються між собою за рядом основ, вони мають такі властивості, завдяки яким абстрактні поняття взаємно погоджуються і поєднуються в конкретну юридичну конструкцію – легалізацію.

Ідеальну модель легалізації можна уявити в такому вигляді: особа, зацікавлена у зведенні певних об'єктів на відповідне закону становище, у залежності від сутності об'єкта, зобов'язана чи має право звернутися до уповноваженого суб'єкта для реалізації своїх інтересів. Більш детально цю модель можна уявити в такий спосіб: особі, зацікавленій в узаконенні, визнанні, підтвердженні, дозволі певних об'єктів, необхідно звернутися до уповноваженого суб'єкта, що здійснить правову процедуру легалізації (зведення на відповідне закону становище).

Юридична конструкція легалізації може бути побудована за договірною моделлю чи за моделлю юридичної відповідальності. Не застосовна для легалізації аліментарна модель побудови юридичної конструкції, для виникнення якої не потрібно активновольових дій зацікавленої особи.

Слід зазначити, що подані елементи розкривають змістовний аспект поняття легалізації, більш того, вони формують сутнісну картину, що дозволяє відрізнити легалізацію від інших юридичних конструкцій.

Використання терміна «легалізація» як основного уявляється доцільним з позицій: загальнофілософської – як результат дозволу співвідношення між спільним і приватним; структурної – яка передбачає наявність материнського поняття і його складових; змістовної – відповідно до якої головним є не те, як сформульований термін, а його зміст; конкретної – легалізація це активно-вольова діяльність уповноваженого суб'єкта, зв'язана з визнанням, узакон-

ненням, дозволом, підтвердженням юридичної чинності певних об'єктів, суб'єктів, дій, що здійснюється в різних нормативно передбачених формах.

Таким чином, легалізація є юридичною конструкцією, що поєднує в собі абстрактні поняття, які у своїй сукупності формують цінність легалізації. Легалізація у своїй сфері фіксує й об'єктивує знання про правову дійсність, розкриваючи практичні можливості використання пізнання закономірностей правових явищ.

Безумовно, завдання загальнотеоретичних досліджень у юриспруденції зв'язане з розробкою найбільш ефективних і гармонічних конструкцій для кожної галузі правової науки, що збагатить інструментарій не тільки кожної галузевої науки, але також правотворчої, правозастосовної та інтерпретаційної практики. У цьому зв'язку всебічне дослідження легалізації має значення не тільки для практичного застосування, але й пов'язано з розвитком правової науки в цілому.

Література:

1. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М.: НОРМА – ИНФРА М, 1998.
2. Глинский Б. А. Моделирование как метод научного познания / Б. А. Глинский, Б. С. Грязнов, Б. С. Дынин, Е. П. Никитин. – М.: Изд-во МГУ, 1965.
3. Большая Советская энциклопедия. – М.: Сов. энцикл., 1969 – 1978. – С. 458.
4. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.: Наука, 1966.
5. Васильев А. М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А. М. Васильев. – М.: Юрид. лит., 1976. – С. 166.
6. Манько Д. Г. Співвідношення елементів правової конструкції легалізації / Д. Г. Манько // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права, держави і політології: 1 Всеукраїнська наукова конференція студентів і аспірантів, 11-12 груд. 2002 р. – О.: Юрид. літ., 2003. – С. 117.
7. Манько Д. Г. Юридична природа легалізації / Д. Г. Манько // Актуальні проблеми держави і права. – О.: Юрид. літ., 2001. – Вип. 11. – С. 57.
8. Общая теория государства и права: Академический курс: в 2 т. / под ред. М. Н. Марченко. – М., 1998. – Т. 2: Теория права. – С. 367-368. – (Авт. соотв. главы – А. Ф. Черданцев).

9. Пономарев Д. Е. Качество закона и юридические конструкции / Д. Е. Пономарев // Совершенствование законодательства и правоприменения на современном этапе. – Минск, 2002. – С. 19-20.
10. Рабинович П. М. Юридическая техника законодательства в Украине: общие проблемы / П. М. Рабинович // Журнал российского права. – 2000. – № 4. – С. 136-142.
11. Толковый словарь современного русского языка / сост. Д. Н. Ушаков. – М.: Альта-пресс, 2005. – 1216 с.
12. Черданцев А. Ф. Юридические конструкции, их роль в науке и практике / А. Ф. Черданцев // Правоведение. – 1972. – № 3. – С. 12-19.

Бірюков Р. М., ОНЮА

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ

В современных реалиях глобализация является тем феноменом, под знаком которого происходят все события политической, социально-экономической, культурной и, конечно, правовой жизни общества. Глобализация характеризуется макромасштабным, многоплановым и внутренне противоречивым процессом усиления единого в мировом пространстве.

The modern reality of the globalization is the phenomena, that 'marks' almost all the political, social-economic and cultural fields of the society's life. The globalization is characterized as a process with different aspects, everywhere-spreaded and with interim antagonisms.

Глобалізація – одне з явищ, під знаком якого ХХІ століття змінило ХХ століття. Її можна охарактеризувати як масштабний, багатоплановий і внутрішньо суперечливий процес, що зачіпає практично всі сфери життя суспільства – економічну, політичну, соціальну і правову.

Глобалізація спричинила істотну трансформацію правотворчої діяльності у деяких суб'єктів-учасників міжнародного спілкування. Перш за все, мова йде про зниження ролі національного права і національної держави в результаті формування наднаціонального права і наддержавних утворень, яким делегується частка суверенітету і надається право ухвалювати обов'язкові для